

Amira BANJIĆ

USMENA TRADICIJA – PRIMJERI IZ KLOKOTNICE

Apstrakt: Osnovna tema ovog rada jeste usmeno stvaralaštvo Klokotnice. Prikupljeni podaci odgovaraju vremenu iz 20.stoljeća, tačnije od davne 1940. godine. Usmena književnost se, na ovom području, izrazito njegovala u gotovo svim oblastima života: od jutarnjih razgovora i molitve, preko priča za vrijeme ispaše stoke na livadama ili priča i pjesama za vrijeme rada na njivama, prilikom ašikovanja do noćnih uspavanki. Usmene predaje i pjesme koje govore o prošlim vremenima i običajima očuvale su se i u Klokotnici prenošenjem sa koljena na koljeno i na taj način čine dio tradicije i kulture ovog mjesta. Osim usmenog stvaralštva, tema ovog rada su i običaji Klokotnice. Proučavanjem običaja saznajemo mnogo o načinu života, svakodnevnica koje su utjecale na usmeno stvaranje. Kazivanja kojima ću se baviti u ovom radu zabilježena su od stanovnika Klokotnice koji su usmene priče i pjesme slušali u djetinjstvu i mladosti od svojih starijih ukućana ili su ih sami stvarali i usmeno prenosili i mlađoj i starijoj generaciji.

Ključne riječi: usmena tradicija, običaji, sevdalinka, pjevači, epska pjesma.

Geografski položaj i historijski kontekst

„Područje Klokotnice nalazi se između gradskih centara Doboja i Gračanice, na oko 44,60 stepeni sjeverne geografske širine i 18,06 stepeni istočne geografske dužine.

Klokotnica obuhvata područje na kome je postojalo više manjih zaseoka, odnosno naselja koja čine Klokotnicu. To je specifično područje, jer je prostorno predstavljala najveći skup naselja u administrativnim jedinicama.

U Klokotnici živi oko 4500 stanovnika. Prostire se na 33,4 % površine općine Doboje Istok.“ (Hadžić 2007: 7)

„Nekoliko lokaliteta o tragovima ljudskog života u dolini Spreče, iz paleolita i neolita, ukazuje da je ovaj prostor bio još tada naseljen.“ (Hadžić 2007: 8)

Na ovom lokalitetu otkriveni su ostaci paleolitske stanice među kojima je i primjerak kamene alatke sličan strugalici, s kojim bi se moglo obavljati nekoliko

radnji. Spomenuto otkriće dokazuje da su pogodnosti za život ljudi u dolini Spreče, odnosno na prostoru Klokotnice bili povoljni još u doba takozvanog „divljaštva“.

Na njenom prostoru nalaze se nadgrobnici koji ukazuju da je naseljenost ovog kraja bila i u srednjovjekovnom razdoblju. Otpor austrougarskoj vojsci 1878, tok II svjetskog rata i zbivanja u ratu 1992 – 1995. odnose se i na mještane, stanovništvo Klokotnice. Migracije poslije svjetskog rata predstavljaju bitnu promjenu u strukturi stanovništva. Dolaskom Osmanlija u ove krajeve počinje i islamizacija Klokotnice i usvajanja mnogih običaja i kulture te osmanske vlasti.

2. Običaji u Klokotnici

Nakon dolaska Osmanlija i pod utjecajem kulturnih tekovina islama (početak XVI stoljeća), gradovi, uređeni po principima orijentalne urbanizacije, su bili jedini moguć socijalni milje za razvoj mnogih oblika načina života i stvaranje usmene poezije. U to vrijeme Osmanlije su sa sobom donijele i patrijarhalnu kulturu s kojom su se stapali svi dijelovi Bosne i Hercegovine, uključujući i Klokotnicu. U svojoj knjizi *101 sevdalinka*, Maglajlić je opisao takvo stanje koje je bilo zastupljeno tada kod Bošnjaka:

Stroga izdvojenost žene, koju je zahtijevao islamski moral, odrazila se u muslimanskoj gradskoj sredini i na kulturu stanovanja, koja se dijelom prenijela na cjelokupno gradsko stanovništvo: imućnije kuće imale su odvojene muške i ženske odaje ili čak zasebne zgrade, selamluke i haremluke te muške i ženske avlije, ograđene visokim zidovima ili tarabama s ciljem da se ženska lica zaštite od pogleda izvana, ali također i da se sakriju, u posve uskom sloju stanovništva, u djevojačkoj dobi, i od vlastitih rođaka, odraslijih muškaraca. Umjerenija izdvojenost djevojaka, provodena u većem dijelu gradskog stanovništva, vodila je posebnom obliku ljubavnog susretanja, ašikovanja, postupnog ljubavnog upoznavanja, sa pouzdano utvrđenim pravilima ljubavnog očitovanja prema kojima su se prilično određeno znali mjesto, vrijeme i okolnosti pod kojima su se slobodno smjeli sastajati mladići i djevojke: najčešće petkom, poslije podne, ali i drugim danima i u drugo doba dana, na kapiji ili ašik-pendžeru, gustim drvenim rešetkama, mušepcima, prekrivenom prozoru isturenom na sokak. U dane određene za ašikovanje momci su u rupicama šetali sokakom, a djevojke su se nalazile na ašik-pendžeru ili su virile kroz otškrinuta avlijska vrata. Jedan od oblika

sporazumijevanja u ovom načinu ljubavnog upoznavanja bila je pjesma, sevdalinka, kojom se sa unutrašnje strane mušebaka, odnosno baštenskog ili avlijskog zida i taraba (ženski glas) odgovaralo na izazov pjesmom sa druge strane (muški glas). (Maglajlić 1978: 4)

Informacije o tadašnjoj narodnoj nošnji muškaraca i djevojaka prikupila sam od starije generacije stanovništva Klokočnice, među kojima je Isma Šišić iznijela detaljne opise nošnje svake djevojke i mladića iz njenog kraja: Ženska narodna nošnja sastojala se od podsuknje, kratice (bluze/košulje), dimija (suknje), jeleka (prsluka). Prilikom odijevanja prva je na redu bila podsuknja. Nakon podsuknje odijevala se najčešće bijela košulja, vezena od lanenog platna, a zatim i dimije. Preko kratica su se odijevali prsluci. Na glavi su bile mahrame ukrašene šorvanima (dukatima). Međutim dukati oko vrata i na čelo ispod mahrame su se stavljali samo u posebnim prilikama: za vrijeme nekog slavlja, svadbe i sl.

Slika 1. Ženska narodna nošnja

Ovako je izgledala svaka djevojka u to vrijeme. Budući da je tada vladao patrijarhalni sistem, samo ovako odjevena djevojka je smjela izlaziti van svog kućnog ambijenta. Muškarci su nosili šarvane (hlače), košulje vezene sprijeda, a oko struka pojas. Preko košulje je bio nezaobilazan jelek (prsluk). Svaki komad odjeće bio je najčešće od lanenog platna, ručno vezen. U džepu su nosili maramicu da bi se u kolu mogli spojiti sa djevojkama.

Slika 2. Muška narodna nošnja

Ašikovanje odnosno udvaranje, vođenje romantičnih razgovora između dvoje zaljubljenih odvijalo se i u Klokotnici na takozvanim „ašik-pendžerima“. Ono se odvijalo potajno, najčešće petkom. Djevojka bi izašla na ašik-pendžer, a momak bi stao ispod prozora i tako bi se uspostavljala komunikacija između

njih dvoje. U nekim slučajevima pod djevojčin prozor dolazilo bi više mladića od kojih bi ona birala jednog bacajući mu maramicu. Drugi način ašikovanja ili upoznavanja mladića i djevojke bio je na takozvanim veseljima, proslavama ili negdje na livadi tokom ispaše stoke. I to se naravno odvijalo najčešće potajno pa je iz toga proizašla čežnja za još većom povezanosti između ljubavnika. Na tim „igrankama“ odvijalo se ašikovanje na sljedeći način: Djevojke bi stajale u grupi, neke bi čak dolazile sa majkama, a na drugoj strani bili su mladići. Na tim veseljima svirale su se određene pjesme praćene šargijom i violinom. Uz muziku bilo je prisutno i kolo. To je igra u kojoj se svi poredaju u krug i izvode određene korake u ritmu muzike. Fizička povezanost između mladića i djevojke nije smjela biti, dakle, nije bilo držanja za ruke već se držala maramica, svako za svoj dio. Izuzetak su bili mladići i djevojke koji su bili u rodbinskoj vezi. Kada bi se momak i djevojka svidjeli jedno drugom, krišom bi se, za vrijeme kola, dodirivali laktom. Sklapanje braka jedan je od najvažnijih događaja u životu kako za pojedinca tako i za njegovu porodicu, bližnje ali i za društvenu sredinu kojoj pripada. Uz ovaj čin vežu se različiti narodni običaji i vjerovanja. Tokom svog istraživanja zabilježila sam nekoliko specifičnih slučajeva vezanih za vjenčanje. Naime, u mnogim porodicama su roditelji birali muža za svoje žensko dijete. Nikakva vrsta izbora partnera od strane djevojke nije bila moguća. Roditelji od mladoženje dolaze u prošnju i tada se upoznavaju sa mladom. Samo imućnije porodice su u prošnju donosili dukate u vrijednosti današnjeg skupog prstena. Roditelji od mladenaca zakazuju datum vjenčanja. Iz toga su proizašla mnoga nezadovoljstva i patnje djevojaka, pa su se djevojke kradom udavale za druge momke, one sa kojim bi ašikovale svaku večer. Zabilježila sam jednu zanimljivu, danas mnogima šaljivu situaciju, Have Banjić iz Klokočnice, koja se za vrijeme Ramazana, nakon jacie iskrala iz kuće i udala za mladića sa kojim je ašikovala. Naime, kako je tada bio običaj da na svadbu idu svi ljudi iz sela koji žele, po povratku iz džamije, ne znajući da mu se kćerka udala, Havin otac je krenuo sa ljudima na tu svadbu.

3. Usmena tradicija Klokočnice

U ovom poglavlju bit će riječ o usmenoknjiževnoj poeziji Klokočnice te načinu njenog prenošenja u svim oblastima života. Usmenoknjiževna poezija dijeli se na lirske i epske pjesme, odnosno ženske i junačke pjesme. Ženske pjesme su pjevale o osjećajima i najčešće su je izvodile žene i djevojke.

„Bošnjačka usmena lirika, kao i lirika općenito, prati život čovjeka, njegova osjećanja i životna događanja lirski zgusnuto, od bešike do motike. (...) U pjesničkoj radionici brojnih naraštaja kovali su se, kalili i brusili stihovi kojima su

oblikovane bezbrojne pjesme, od kojih je iz magle proteklih stoljeća do nas stigao tek mali dio.“ (Maglajlić: 2000: 6)Junačka poezija izvodila se uz gusle i pjevala o junacima i njihovim pothvatima i pjevali su je muškarci.

Najčešća i najomiljenija tema takvih pjesama jesu historijske ličnosti, junaci. Njihova neobična snaga ili snalažljivost ili neobični doživljaji u životu ili njihova ustrajnost u dobru ili zlu, njihova djela ili borbe koje zadivljuju – česta su tema takvih pjesama. I u našoj narodnoj poeziji ima mnogo takvih pjesama koje opravdano nazivamo junačkim pjesmama. (...) Međutim, i junačkim pjesmama i ovim drugima zajednička je oznaka da one iznose, opisuju neku radnju, događaj. Zbog toga bismo sve te pjesme mogli obuhvatiti poznatim zajedničkim nazivom epske narodne pjesme. (Čubelić 1988: 84)

Usmeno narodno stvaralaštvo Klokotnice njegovalo se godinama u svim životnim prilikama te prenosilo s koljena na koljeno, a sve detaljne informacije o tome dobila sam od Ibrahima Batalevića koji je bio prenosilac usmenog stvaralaštva na ovom području.

Slika 3. Ibrahim i njegova žena Hanka

Način njegovog učenja i prenošenja usmene književnosti bio je isti kao i kod svih ostalih usmenih pjevača/kazivača. U regionu su postojali takozvani posebni pjevači¹ koji su dolazili u selo kod imućnog čovjeka. Na tom skupu dolazili su ljudi iz svih sela i slušali te pjevače. Tolika se pažnja posvećivala slušanju raznih pjesama da kako kažu „ako bi prošla muha, čuli bi se samo ona i pjevači“. Pjevači su izvodili pretežno epske junačke pjesme koje su se zbog svoje dužine pjevale i po sat-dva vremena. Ibrahim je sve to slušao i pamtio, odlazio kući i sam vježbao svirajući violinu dok nije izrastao u pravog pjevača koji je imao svoju publiku. Dakle, on nam ličnim primjerom donosi dokaz o tri faze koje nam je Albert Lord naveo u svojoj knjizi *The Singer of Tales* a kroz koje prolazi svaki pjevač: prvo je faza slušanja drugog, zatim prvi samostalni makar nevješti koraci u pokušaju pjevanja i na kraju u zreloj fazi dolazi uobličeno pjevačko umijeće izvođenja repertoara pjesama sa određenim stepenom individualnosti.

Da bismo najbolje ocenili i razumeli proces sastavljanja koji nazivamo usmenim i na taj način odstranili predrasude prema „nepismenom“ pevaču, moramo ga pratiti kroz godine koje on posvećuje učenju svoje veštine. Ako posmatramo našeg budućeg usmenog pjesnika kako se uči ovoj veštini u dobu kad je neuk i nezreo, recimo u četrnaestoj i petnaestoj godini, ili čak i ranije (pevači kažu da su to godine kad su učili, mada pod tim obično misle samo „kad sam bio još dete“), možemo shvatiti šta je taj proces. Mogu se pratiti tri posebna stadijuma u razvoju pevača. U prvom razdoblju on sedi po strani dok drugi pevaju. (...) Drugi stadijum otpočinje kad pevač otvori usta da zapeva, bilo uz instrumentalnu pratnju ili bez nje. (...) Drugi stadijum se okončava kad je pevač sposoban da otpeva jednu pesmu od početka do kraja pred kritičkom publikom. (Lord 1990: 50-57)

Kao već kompletan pjevač počeo je i da sam stvara i piše pjesme koje je pjevao po raznim manifestacijama u Ozrenu, Preslici, Doborovcima itd. Bio je tražen i zvan na mnoge velike manifestacije, otvaranje nekih objekata i sl.,gdje je ostajao do jutranjih sati i ispunjavao želje svojih slušatelja.

¹ Posebni pjevači su bili rijetki profesionalni pjevači, koji su bili pozivani na mnoge manifestacije, i koji su znali izvoditi i po nekoliko stotina stihova pjesama za svoju publiku.

3.1 Epske pjesme

U ovom poglavlju bit će riječ o epskoj poeziji, koja je pored lirske poezije odnosno sevdalinke, bila najzastupljenija usmenoknjiževna vrsta u Klokotnici. Epske usmene pjesme najčešće su se ostvarivale i prenosile u deseteračkim stihovima. Epika je gotovo nezamisliva bez brojnih likova, epizoda, opisa i fabule. Ona je nastajala i živjela kao neka vrsta kolektivnog sjećanja na ličnosti i događaje iz prošlosti, te je nastajala neposredno nakon nekog događaja kao usmeni iskaz o onome što se desilo. Slušala se i usmeno prenosila s jednog područja na drugo, s koljena na koljeno.

„Kratko rečeno, usmena epska pesma predstavlja pripovednu poeziju sastavljenu na način koji su kroz mnoge naraštaje razvijali pevači priča, ne znajući da pišu; on se sastoji u građenju metričkih stihova i polustihova posredstvom formula i formulnih izraza i građenju pesama korišćenjem tema.“ (Lord 1990: 21) U epskim pjesmama koje su se pjevale u Klokotnici i području oko Klokotnice najčešće se spominju poznati epski junaci Mujo i Halil Hrnjica. Motiv čovjekove sudbine koja se mogla odnositi na svakog slušaoca pridonosi zanimljivosti i popularnosti ove vrste. *„Mujo Hrnjica zbog konja poteže sablju i na rođenog brata. Kao junaci oni imaju svoje shvatanje časti, obaveze i dužnosti. Njihova etika je etika ratnika gorštaka. Odnos koji oni imaju prema sukobu i krvoproliću proizilazi iz njihove spoznaje nužnosti historijskih zbivanja, jednako mirno prihvataju pobjedu i poraz.“* (Jahić 1995: 28-29) Ove epske pjesme slušale su se na raznim skupovima, manifestacijama i svadbama na kojima je prisustvovalo na stotine ljudi. Pored toga, pjevane su pjesme i o narodnim herojima Ismetu Kovačeviću i Miji Keroševiću iz Husina.

MIJO KEROŠEVIĆ GUJA

*Kad je bila dvades'ta godina
Na Husinu prva borba bila
A kad nastu četrdeset prva
Na Husinu ustanak se sprema
Podigli ga Husinski heroji
Jer Husino u histor'ji stoji
Podig'o ga Marjanović Ivo
I sa njime devet ih je bilo
Svi junaci žrtve položiše
Sam' trojica živi ostadoše
Dva junaka u logoru trunu
Imali smo kapetana Guju*

*I njega nam četnici ubiše
 Nećemo ga ni viditi više
 Grobnica mu leži pokraj strana
 Junačka ga porodila nana
 Druže Gujo, naše rosno cvijeće
 Husino te zaboravit neće
 Husinjani svukud ćemo ići
 Umro Guja, ostali Gujići.*

Selo Husino, nadomak Tuzle, uvijek će ostati upamćeno po čuvenoj Husinskoj buni. Bio je to otpor 7.000 rudara koji su životima željeli obraniti svoj ponos i čast od nasilja državne vlasti, koja nije ispoštovala sporazum o visini nadnica rudarima. Poslije toga nastale su pjesme o herojima te bune. Pjesma koju sam zabilježila od Ibrahima sačinjena je u desetercu, sa dvadeset stihova. Ova pjesma svojim sadržajem donosi događanja tokom Husinske bune, a ističu se pojedina lica te se njihovo ime uzdiže i hvali.

3.2 Sevdalinke

Pored junačkih pjesama, najviše su se izvodile i slušale već spomenute ljubavne pjesme – sevdalinke. U Klokotnici postoji mjesto zvano „Čatuše“. To je nekada bilo mjesto okupljanja i mlađe i starije generacije. Ibrahim je sa ostalim pjevačima izvodio najčešće sevdalinke.

Uz izrazitiju usredotočenost na ljubavna događanja, koja se ogleda u senzualnosti i posebnom ljubavnom osjećanju, izrađenom turcizmom „sevdah“, složeni odnos prema zbilji jeste osobenost kojom se sevdalinka izdvaja iz kompleksa usmene ljubavne lirike bosanskohercegovačkog prostora. U brojnim primjerima ova je pjesma zapamtila sasvim određene ličnosti, najčešće djevojke i mladiće čuvene zbog svoje ljepote, gizdavnosti ili držanja, dakle opjevala je pojedince koji su se u ljubavnim zbivanjima u određenoj sredini isticali nekom odlikom i raširila glas o tome izvan uže okoline opjevanih, sačuvavši sjećanje na njih često u začuđujuće dugom razdoblju. (Maglajlić 1991: 51)

Pod takvim spomenutim okolnostima i običajima nastajala je pjesma o ljubavnom zanosu i čežnji, o najčešće neostvarenoj i neuzvraćenoj ljubavi između dvoje mladih, pjesma o čekanju dragog i žudnji za erotskim sjedinjenjem. Etimologiju sevdalinke je možda na najbolji način objasnio Skender Kulenović:

Svijet je ovo dozlaboga čulan: i mašta o raju mu je čulna. A pod kamenom patrijarhalnog tabua izračio se najčišći ljubavni fluid – ispevao, u svojoj drevnoj riječi, jednu od najrafinovanijih ljubavnih lirika u svijetu. (...) Ali u ovom svijetu, ispod njegove mirne i svečane obrazine, stalno tinjaju pa na mahove iznenadno buknu velike ljudske strasti, drame krvi, patrijarhalnih okova, bogatstva i bijede, vlasti...

Ove jednostavne pjesme u sebi nose velike ljudske strasti, i upravo zbog toga što su mladić i djevojka udaljeni jedno od drugog i što se patrijarhalni običaji isprječavaju između njih čine je još većom i silnijom. Sevdalinka je održavala posebnost i izvornost ovog ambijenta, mahala, bašča, mladića i djevojaka i njihove mladosti. Kroz sevdalinku je opjevana ljepota življenja ali i životna bol i tragičnost. Ona je bila i ostala izraz tog načina življenja, poimanja života i ljubavi.

SVU NOĆ SJALA MJESEČINA

*Svu noć sjala mjesečina
a pred zoru magla pala
cura đerdan izgubila
mladog momka potvorila
da je momak đerdan naš'o
„Da sam naš'o, ne bih haš'o
ja sam ti ga i kupio
triput sam te za njeg' poljubio.“*

Kasnije su se dodavala dva stiha uz ovu pjesmu:

*Ove pjesme nema više,
kom' je kratka nek' seb' piše.*

Sevdalinka je spjevana u osam stihova, sa dva dodatna stiha koja objašnjavaju kako se ona usmeno prenosila. Ugođaju pjesme pridonosi opis sjajne mjesečine. Djevojka optužuje momka da je našao njen izgubljen đerdan /ogrlicu, na što on odgovara da joj ne bi lagao jer ga je on i kupio. Tim optužbama ona pokušava skrenuti pažnju na sebe, što na kraju i uspijeva. Ova pjesma predstavlja odraz tog vremena i ljubavnih igara između dvoje zaljubljenih.

SINOĆ MENI DOLAZIO DRAGI
Sinoć meni dolazio dragi,
Baš na vrata i na dva tri puta,
Ja ne smjela na vrata izaći,
Jer je babo zatvorio vrata,
Od njega se zatvorila rajska!
Dragi hoda ispred b'jela dvora,
I pogleda sahat iz njedara,
Sahat kuca, moje srce puca,
A zaludu – ne smjedoh izaći!

U usmenoj lirici nema mjesta velikim junačkim pothvatima već ona najčešće pjeva o običnom čovjeku, njegovim radostima i tugama. Usmene lirske pjesme dio su života i prikazuju sve njegove strane. Navedena pjesma jednostavnim pjesničkim slikama prikazuje jedan događaj iz svakodnevnog života svake djevojke. U ovoj pjesmi prikazana je patnja koja se izrodila iz prethodno opisane kulturne pozadine. Lirski subjekt je djevojka, tipično skoro za sve sevdalinke, koja opisuje spriječenost ašikovanja od strane njenog oca. Naime, djevojka govori kako ju je sinoć dragi posjetio, ali ona nije smjela izaći. Iako vrijeme prolazi i ona pati zbog toga u čežnji za dragim, ipak nema smjelosti da izađe. U ovom slučaju imamo jedan tip djevojke koja živi po usađenim pravilima i običajima, i koja nema smjelosti uraditi nešto što nije u skladu s tim, pa makar joj i želja za dragim bila toliko velika. Iz ovoga se rađaju sve velike ljudske strasti i patnje opisane u deset ili petnaest stihova koje su stvarale uglavnom žene.

AH, MOJ ALJO, CRNE OČI
Ah, moj Aljo, crne oči
ti ne hodaj sam po noći
ti ne hodaj sam po noći
Ja ću tebi sama doći
Ja ću tebi sama doći
sama doći do ponoći
na vrančiću kosmatome
u odijelu bosanskome.
Moj se vranac uz br'jeg penje
nogom staje na kamenje
iz kamena vatra sijeva
a moj Aljo pjesme pjeva.

Suprotno prvoj pjesmi, pjesma *Ah moj Aljo* donosi potpuno drukčiji tip djevojke, koja ima smjelosti uraditi nešto što nije u skladu sa društvenim normama i kulturom. Ona poprima izgled i osobine koje bi trebao imati muškarac. Spremna je sama noću uputiti se svome dragom, dok u prvoj pjesmi ona ne smije izaći ni pred svoja kućna vrata. Posjeduje konja s kojim putuje do dragog. Na tom putu do njega, približavajući mu se, iz kamena vatra sijeva, što bi ukazivalo na pojačavanje ljubavne strasti. Istovremeno sa strašću, vatra ukazuje na kaznu s kojom bi se mogla opeći zbog svog tako smjelog postupka. Mogli bismo reći da ni u današnjem vremenu nemamo djevojke koje bi se uputile noću same svome dragom, međutim u ovom slučaju ova djevojka predstavlja simbol smjelosti i hrabrosti jednog nježnog i čuvanog stvorenja kao što je žena, posebno u takvom jednom vremenu.

3.3 Ostali oblici usmene predaje

Pjesme se nisu samo pjevale u posebnim prilikama nego u svim oblastima života. Budući da se stanovništvo ovog područja bavilo zemljoradnjom i stočarstvom pjesma nije bila izostavna i uz rad. Na jednoj strani njive žena je kopala, a na drugoj strani muškarac je čuvao ovce i tako su se dovikivali stihovima, najčešće ljubavnim. „*Djevojka je obično u središtu pažnje, a njoj je suprotstavljen momak, koji joj se nudi u najam. Ispostavlja se, međutim, da najamnina nije u novcu, ni u robi, nego je njezina cijena pridobijanje naklonosti, traženje pristanka na ljubavnu igru.*“ (Maglajlić 1991: 46-47)

„*Moj dragane ja bih bila tvoja*

al' mi ne da mila nana moja“

„*Dođi dragi do zelenog duda*

meni moji ne daju nikuda.“

„*Moj dragane, moja grudo leda*

od srca se otkinuti ne da.“

Posebnu vrstu lirskih ženskih pjesama su činile *uspavanke*. Bile su namjenjene djeci, a iskazivale su ljubav i radost majke nad novorođenim djetetom, kao i brigu i strahovanja nad njegovom neizvjesnom budućnošću. Majke su to pjevale djeci prije spavanja, a pjesme su sadržavale nježne stihove, iako ih novorođenče ne razumije, vjerovalo se da ih bar majčin glas umiruje.

Na samom početku čovjekova života, uz bešiku, pjevane su uspavanke, koje čine raznovrsnu skupinu bošnjačkih lirsih pjesama. Izražavale su materinsku želju za uklanjanjem uroka i sveopćim zaštićavanjem čeda. Priželjkuje se zaklanjanje od uroka izravnim

prizivanjem vode da ih odnese ili se skreće pažnja na „varakli bešu“: voda treba da odnese uroke, a donese san. Ponekad se ide dalje i projiciraju se želje, često u šaljivom tonu, koje se tiču ženidbe ili udaje čeda. (Maglajlić 2000: 7)

Stihove koje sam navela zabilježena su od Have Banjić (73) , koja je pomoću njih uspavljivala svoju djecu:

*„San te bio, san te prevario
De ti zaspi pa majci narasti
Ninala te i uspavala te
San te bio, san te prevario.
San u bešu, uroci pod bešu.“*

Zaključak

Ovim radom predstavljeni su običaji i usmeno stvaralaštvo Klokotnice. U Klokotnici godinama se njegovalo usmeno stvaralaštvo koje se kao i u drugim dijelovima Bosne i Hercegovine prenosilo sa koljena na koljeno. Dio predaja zapisala sam prema kazivanju kazivača iz Klokotnice koji su se prisjetili svoje mladosti u kojoj su slušali i sami stvarali razne pjesme i priče. Cilj ovog rada bio je prikupljanje što većeg broja primjera usmenoknjiževnog stvaralaštva u Klokotnici. Proučavanjem prikupljenog usmenoknjiževnog stvaralaštva možemo potvrditi prisutnost većine proznih i poetskih književnih oblika. Terenskim istraživanjem i prikupljanjem usmenoknjiževnih zapisa Klokotnice mnogo doznajemo o nekadašnjem životu, i običajima stanovništva. Upravo je u običajima i usmenom stvaralaštvu sačuvana istinska tradicijska vrijednost naše kulture. U prvom dijelu rada prikazala sam običaje vezane za tadašnji svakodnevni život ljudi. Utjecaj Osmanlija itekako je vidljiv u različitim prilikama, načinu oblačenja, temama usmenog stvaralaštva. Većina mlađe generacije ne poznaje običaje svojih naroda. Dio običaja se potpuno izgubio .U drugom dijelu rada prikazano je usmeno stvaralaštvo Klokotnice. Usmena književnost ovog kraja stvarala se i prenosila svakodnevno i pratila sve prilike čovjekova života. Najčešće pjesme pjevane su za vrijeme čuvanja stoke, obrađivanja zemlje, te raznih okupljanja i manifestacija. Možemo zaključiti da su u Klokotnici najviše dominirale sevdalinke i junačke pjesme. Živimo u svijetu u kojem čovjek sve više ovisi o medijima koji ga okružuju i olakšavaju mu život ali ga isto tako udaljavaju od pravih životnih vrijednosti. Upravo zato sam pokušala prikazati i na neki način ostaviti pisani trag u vidu očuvanja od zaborava bar dio usmene tradicije ovog mjesta.

LITERATURA

1. Čubelić, Tvrtko. 1988. *Povijest i historijat usmene narodne književnosti*, Zagreb
2. Hadžić, Osman. 2007. *Klokotnica, Tešanj, Planjaj*
3. Jahić, Dževad. 1995. *Narodno blago Bošnjaka, Moskva, TREŠNJEV BUNAR*
4. Lord, Albert.B. 1990. *Pevač priča, Beograd, IDEA*
5. Maglajlić, Munib. 1978. *101 sevdalinka, Mostar*
6. Maglajlić, Munib. 2000. *Bošnjačka usmena lirika, Sarajevo Publishing*
7. Maglajlić, Munib. 1991. *Usmena lirska pjesma, balada i romansa, Sarajevo, Svjetlost*

Amira BANJIC

amira.banjic@hotmail.com

ORAL TRADITION - EXAMPLES FROM KLOKOTNICA

Apstract: *The main topic of this paper is the oral work of Klokotnica. The collected data correspond to the time from the 20th century, more precisely from the 1940s. Oral literature in this area was strongly nurtured in almost all areas of life: from morning conversations and prayers, through stories while grazing cattle in meadows or stories and songs while working in the fields, during flirting to night lullabies. Oral traditions and songs that speak of past times and customs have been preserved in Klokotnica by passing it from generation to generation and thus form part of the tradition and culture of this place. By studying the traditional customs, we learn a lot about the way of life and everyday life that influenced oral creation. The narrations that I will deal with in this paper were recorded by the residents of Klokotnica who listened to oral stories and songs in childhood and youth from their older family members or created them themselves and passed them on orally to the younger and older generation.*

Keywords: *verbal tradition, customs, traditional song sevdalinka, singers, an epic poem*